

складних і значних для кримінального провадження епізодів злочинної діяльності групи. За іншими епізодами у таких умовах необхідно обмежитися ретельним слідчим оглядом, додаючи до нього схеми (креслення), які власноручно виконані злочинцями, у яких відбиваються усі істотні риси й особливості місць подій і динаміка окремих злочинних дій. Графічні зображення ретельно перевіряються показаннями потерпілих, свідків та інших співучасників злочинної діяльності. Однак вказана рекомендація може бути реалізована лише у виняткових випадках [6, с. 425].

Висновок. Слідчий експеримент є найбільш трудомісткою і складною слідчою дією, оскільки в ньому приймає участь значна кількість осіб. Результати правильно проведеної слідчої дії відіграють важливу роль у процесі доведення вини осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, особливо при їх відмові від раніше даних показань або у випадку смерті. Якісне та ефективне проведення цієї слідчої дії вимагає ретельної підготовки, чіткої організації та використання низки тактичних прийомів й комбінацій, що дозволить одержати правдиві показання та довести причетність певних осіб до злочинної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / Лузгин И.М. – М., 1973.
2. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник / Салтевський М.В. – К.: Кондор, 2005.
3. Гуковская Н.И. Следственный эксперимент (пособие для следователей) / Гуковская Н.И. – М., Госюриздат, 1958.
4. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти / Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. / За ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.
5. Белкин Р.С. Теория и практика следственного эксперимента / Под ред. А.И. Винберга. – М., 1959.
6. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

УДК 143.102

Павловський В. В.,

здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування
ННПФПСКМ Національної академії внутрішніх справ
**ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

У статті розглянуті правові підстави, процесуальна форма та гарантії учасників кримінального провадження на етапах подання та офіційної реєстрації заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення.

Ключові слова: досудове розслідування; Єдиний реєстр досудових розслідувань; заява; слідчий; прокурор.

В статье рассматриваются правовые основания, процессуальная форма и гарантии участников уголовного производства на этапах подачи и официальной регистрации заявлений, сообщений об совершенном уголовном правонарушении.

Ключевые слова: досудебное расследование; Единый реестр досудебных расследований; заявление; следователь; прокурор.

The article describes the legal grounds, procedural form and guarantees of participants in criminal proceedings in the stages of submission and official registration statements, reports committed a criminal offense.

Keywords: pre-trial investigation; Unified Register of pre-trial investigations; application; investigator; prosecutor.

Постановка проблеми. Органи досудового розслідування, прокуратура, слідчий суддя і суд під час розслідування кримінальних правопорушень мають дотримуватися встановленого кримінальним процесуальним законом порядку кримінального

провадження. У теорії кримінального процесу діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду щодо розслідування кримінальних правопорушень поділяється на етапи, які називаються стадіями кримінального процесу. З огляду на те, що першою стадією кримінального процесу є досудове розслідування, з якої виникають кримінально-процесуальні відносини між учасниками кримінального процесу, питання початку досудового розслідування за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК України) беззаперечно є актуальним.

Початок досудового розслідування, зважаючи на його нормативне закріплення у нормах кримінального процесуального законодавства України (ст. 214 КПК України) викликає численні наукові дискусії. У зв'язку із цим вчений-процесуаліст Л. М. Лобойко відзначає, що більш дискусійного питання, ніж початок досудового розслідування, у членів робочої групи не виникло, бо вносити до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) відомості про подію, яка явно не є кримінальним правопорушенням, як це вважає заявник, мабуть недоцільно [6, с. 33].

Стан дослідження. Дослідження початку досудового розслідування присвячені роботи таких вітчизняних науковців, як: Ю. П. Аленіна, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, В. Т. Нора, Л. М. Лобойка, В. Т. Маляренка, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, Є. Г. Коваленка, Д. П. Письменного, С. М. Стахівського, Л. Д. Удалової, В. М. Тertiшника та інших. Однак зазначені науковці, розглядали деякі проблеми стадії досудового розслідування та окремі їх положення, що ґрунтуються на матеріалах кримінально-процесуального законодавства, яке втратило силу.

Мета і завдання дослідження: розгляд питань, пов'язаних із процесуальною діяльністю органів досудового розслідування та прокурора на початку досудового розслідування, а також проаналізувати правові підстави, процесуальну форму та гарантії учасників кримінального провадження на етапах подання та офіційної реєстрації заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Після набуття чинності новим КПК України, порівняно із КПК – 1960 р. першою стадією є досудове розслідування, що розпочинається з моменту надходження інформації про вчинене кримінальне правопорушення до правоохоронних органів, яка обов'язково вноситься до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Актуальність досліджуваного питання посилюється і деякими статистичними показниками, так по даним Генеральної прокуратури України, за січень-жовтень 2014 року було зареєстровано 481274 кримінальних правопорушень і лише по 169364 кримінальних правопорушеннях у яких особам вручено повідомлення про підозру. [2].

У юридичній літературі вказується на скасовування так званої «дослідчої» перевірки за заявами та повідомленнями про вчинення кримінального правопорушення. Відтак усе процесуальне навантаження щодо перевірки таких заяв і повідомлень автоматично «лягатиме» на слідчого, а не на відповідні органи чи підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Тому може скластися ситуація, за якої слідчі будуть вимушені перевіряти найабсурдніші заяви у той час, коли відповідного слідчого реагування вимагатиме розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів. Навряд чи це сприятиме підвищенню якості досудового розслідування й ефективності захисту прав громадян правоохоронними органами. Така ситуація призведе лише до

того, що більшість заяв та повідомлень про злочин взагалі не будуть прийматись та, відповідно, вноситись до ЄРДР [12, с. 183-184].

Із набуттям чинності новим КПК України, така ситуація насправді склалася. Аналізуючи питання надмірного навантаження на слідчих, окремі науковці зазначають, що воно зросло з кількох десятків справ на місяць до сотні кримінальних проваджень. Основна причина – зміна відносин між слідчими і оперативними співробітниками. Якщо раніше весь масив заяв про злочини розподілявся між особовим складом слідчих і оперативних підрозділів МВС України, то зараз оперативні співробітники позбавлені ініціативи й працюють тільки на підставі доручення слідчого. Виходом із ситуації могло би стати переведення достатньої кількості оперативних співробітників на посади слідчих [9, с. 11].

Чинний КПК України надав можливість відійти від тих теоретичних та практичних проблем, які виникали на стадії порушення кримінальної справи, дозволивши органам досудового розслідування проводити процесуальну діяльність у повному об'ємі після виконання вимог ст. 214 КПК України. Разом із цим, позитивним аспектом щодо можливості невідкладного, швидкого початку досудового розслідування, усунута можливість початкового вирішення питання про належність звернення певної особи саме до сфери кримінально-процесуальних відносин.

У процесуальній літературі висловлюється думка про позитивність скасування у нормах нового КПК України рішення про порушення кримінальної справи, оскільки одним із факторів, який ускладнював слідчу діяльність, є надання зацікавленим особам права оскаржувати до суду постанову про порушення кримінальної справи, а реалізація зазначеного підходу дозволить усунути дублювання в роботі (дослідча перевірка – дізнання – досудове слідство), вирішити проблему провадження слідчих дій до порушення кримінальної справи, пришвидшити процес розслідування та забезпечення прав його учасників [13, с. 16-17]. Разом із цим, сьогодні у вчених виникає чимало запитань до законодавчого врегулювання процесуальної діяльності на початку досудового розслідування [1, с. 43-50; 6, с. 33-43].

На наш погляд, процесуальна діяльність органів досудового розслідування на стадії порушення кримінальної справи у певних свої проявах фактично набула значення етапу початку досудового розслідування з тією умовою, що рішення про внесення відповідних відомостей у Єдиний реєстр досудових розслідувань здійснюється невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту настання юридичних фактів визначених у ч. 1 ст. 214 КПК, на противагу цьому у ст. 97 КПК 1960 р. йшла мова про прийняття процесуального рішення у термін до трьох днів, а у випадку необхідності проведення перевірки заяви або повідомлення про злочин у строк не більше десяти днів. Хоча у випадках проведення огляду місця події до прийняття рішення про порушення кримінальної справи, при наявності для цього підстав кримінальна справа мала бути порушена негайно після проведення такої слідчої дії (ч. 2 ст. 190 КПК 1960 р.). Разом із цим, зміст положення про своєчасний початок досудового слідства (ст. 113 КПК 1960 р.) полягав у наступному: досудове слідство розпочинається тільки після порушення кримінальної справи; слідчий (особа, яка проводить дізнання) зобов'язаний негайно розпочати провадження розслідування в порушеній ним чи переданій йому кримінальній справі; слідчий може прийняти кримінальну справу до свого провадження, не очікуючи на закінчення десятиденного строку дізнання; із моменту прийняття кримінальної справи до свого провадження слідчий (і особа, яка проводить

дізнання) несе повну відповідальність за законне і своєчасне прийняття рішень про спрямування досудового слідства і провадження слідчих дій [5, с. 368].

Сьогодні питання початку досудового розслідування врегульовано главою 19 (Загальні положення досудового розслідування) у ст. 214 КПК, відповідно до частини 1 якої, слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. При цьому, слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування.

Це правове положення є формою реалізації засади публічності у кримінальному провадженні, відповідно до якої прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила (ст. 25 КПК України). При цьому, вже у ч. 4 ст. 26 щодо засади диспозитивності законодавець зазначає, що кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Л.М. Лобойко дає власне визначення засади публічності як правового положення, згідно з яким прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила [7, с. 97]. Таке визначення засади публічності показує, що єдино можливим методом правового регулювання, за допомогою якого положення цієї засади можуть бути втілені у кримінальний процес, є імперативний метод.

Разом із цим ч. 1 ст. 214 КПК України щодо початку досудового розслідування, поряд з нібито зрозумілими джерелами відомостей як заява та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення вжите законодавцем формулювання «з будь-якого джерела», яке може неоднозначно тлумачитись у слідчій практиці. Разом з цим, відомчими нормативно-правовими актами, зокрема у системі МВС України, п. 1.2. Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, джерелом інформації про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що надходить до органу внутрішніх справ, уповноваженого розпочати досудове розслідування, є: повідомлення будь-яких осіб та самостійно виявлені слідчим або іншою службовою особою органів внутрішніх справ з будь-якого джерела обставини кримінальних правопорушень; повідомлення будь-яких осіб, які затримали підозрювану особу на місці вчинення кримінального правопорушення; повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, опубліковані в засобах масової інформації; інформація, що надійшла засобами телефонного зв'язку, телеграфом або іншими засобами зв'язку про вчинення кримінального правопорушення;

повідомлення працівників медичних установ про звернення за медичною допомогою осіб з тілесними ушкодженнями, отриманими внаслідок учинення стосовно них кримінальних правопорушень; інформація про вчинення кримінального правопорушення, яка виявлена з іншого джерела [3]. Зважаючи на ту обставину, що ч.1 ст.38 КПК України відносить до органів досудового розслідування слідчі підрозділи: органів внутрішніх справ; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів державного бюро розслідувань, не виключено трактування відомчими інструкціями інших відомств по іншому переліку «джерел інформації про вчинення кримінальних правопорушень». КПК 1960 р. у ч.1 ст.94 надавав вичерпний перелік таких джерел інформації, називаючи їх приводами до порушення кримінальної справи.

До внесення відомостей до ЄРДР не має значення спосіб, яким джерело інформації про кримінальне правопорушення надійшло до органу досудового розслідування чи до прокурора. У зв'язку із цим, на нашу думку, джерелами інформації про кримінальне правопорушення можуть бути: заяви фізичних і юридичних осіб, посадових і службових осіб, громадськості тощо, а також заяви тих, які затримали підозрювану особу на місці вчинення кримінального правопорушення; з'явлення із зізнанням; самостійне виявлення слідчим, прокурором обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; повідомлення в засобах масової інформації.

Вченими звертається увага на те, що існування стадії порушення кримінальної справи в українському кримінальному процесі сприяло констатації правоохоронними органами у відповідній постанові того, що злочин дійсно мав місце, оскільки це дозволяло «вмикати» юридичну процедуру, потрібну для даного випадку, тобто кримінальний процес після відповідної перевірки. Адже, дійсно, у межах якого юридичного процесу має здійснюватися провадження за заявою, із якої відразу неможливо встановити про який різновид правопорушення (адміністративного, цивільного, господарського, кримінального) йдеться [11, с. 33].

Сьогодні, на законодавчому рівні такий механізм відсутній. Проте на відомчому рівні встановлюється певний процесуальний фільтр, який певною мірою дозволяє уникнути обов'язковості реєстрації у ЄРДР усіх без виключення звернень, які за твердженням заявника стосуються сфери кримінально-процесуальних відносин. Зокрема, заяви, повідомлення, що надійшли до органу внутрішніх справ, а також інші матеріали, у яких відсутні відомості, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення або вимоги заявника (потерпілого) про необхідність реєстрації кримінального правопорушення, після реєстрації в єдиному обліку доповідаються оперативним черговим начальникові органу внутрішніх справ, або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або Кодексу України про адміністративні правопорушення [3].

Висновки. Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що зміст проаналізованих проблем не є вичерпаним. Розмірковуючи про початок досудового розслідування за чинним КПК України, вчені вказують і на ряд інших проблемних моментів, зокрема щодо: поняття «особа, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення»; можливості проведення процесуальних дій, крім огляду місця події, до внесення відомостей до Реєстру; моменту та формулювання «невідкладності» внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; співвідношення понять «внесення відомостей до ЄРДР» та «реєстрація заяв і повідомлень про

кримінальні правопорушення»; кримінально-процесуальних наслідків відмови у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; особливостей початку кримінального провадження у випадку виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України та ін [1, с. 43-50; 6, с. 33-43]. На наш погляд, дослідження питань пов'язаних із початком досудового розслідування, з огляду на нетривалу у часовому вимірі, практику застосування норм чинного КПК України, набуває все більшої актуальності, а питання на які ми звернули увагу потребують не тільки науково-обгрунтованого, а й у подальшому законодавчого вирішення.

Список використаних джерел

1. Берназ В. Регламентация початку досудового розслідування як основа кримінально-процесуального провадження / В. Берназ, Н. Неледва // Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року. Частина 2: Збірник статей. – К. : Істина, 2012. – С. 43-50.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-жовтень 2014 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gp.gov.ua/ua/stst2011.html>.
3. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: Затверджена наказом МВС України № 1050 від 19 листопада 2012 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (Офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).
5. Кримінально-процесуальне право України: Підручник / За загальною редакцією Ю.П. Аленіна. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2009. – 816 с.
6. Лобойко Л. М. Початок досудового розслідування за новим КПК / Л.М. Лобойко // Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року: Збірник статей. – К. : Істина, 2012. – С. 33-43.
7. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : Підручник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.
8. Про стан законності в державі за 2009 рік (відповідно до статті 2 Закону України «Про прокуратуру»): Інформація Генеральної прокуратури України до Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/vlada.html?dir_id=102440.
9. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) / [Банчук О. А., Дмитрієва І. О., Саїдова З. М., Хавронюк М. І.]. – К. : Москаленко О. М., 2013. – 40 с.
10. Слінько С.В. Шляхи удосконалення кримінально-процесуальної діяльності / С.В. Слінько // Дізнання та досудове слідство в органах внутрішніх справ: сучасний стан та шляхи удосконалення: матеріали наук.-практ. конференції, 22 жовтня 2010 р., Харків / М-во внутр. справ України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – [2-ге видання]. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. – С. 43-45.
11. Стан та структура злочинності в Україні станом на 20 листопада 2012 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/doccatalog/list?currDir=67108>.
12. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : [монографія] / Татаров О. Ю. – Донецьк : Промінь, 2012. – 640 с.
13. Янович Ю.П. Основні напрями реформування досудового провадження у кримінальних справах / Ю.П. Янович // Дізнання та досудове слідство в органах внутрішніх справ: сучасний стан та шляхи удосконалення: матеріали наук.-практ. конференції, 22 жовтня 2010 р., Харків / М-во внутр. справ України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – [2-ге видання]. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. – С. 15-18.

УДК 343.7

Сербіна Н.О.,

здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

**СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ
УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ**